

ОЕТИКА І ПРОБЛЕМАТИКА РОМАНУ «ВЕЛИКІ СПОДІВАННЯ» Ч. ДІККЕНСА

Н.Г. Соколова, студентка групи ФАБ-2-14-4.0д, IV курс, спеціальність «Філологія (англійська мова і література)».

Науковий керівник: Т.І. Тверітінова, доцент кафедри світової літератури, кандидат філологічних наук.

Стаття присвячена дослідженню пізнього періоду творчості англійського романіста Ч. Діккенса. Шляхом аналізу тексту виявлено проблеми, порушені письменником у романі «Великі сподівання». На матеріалі роману аналізуються засоби вираження концептів «gentleman», «fair play», «home».

Ключові слова: реалізм, Ч. Діккенс, вікторіанська доба, концепт «gentleman», концепт «fair play», концепт «home».

The article is devoted to the study of the late period of work of the English novelist Charles Dickens. Through the analysis of the text the problematic issues, raised by the writer in the novel "Great Expectations", are outlined. The means of expression of concepts "gentleman", "fair play", "home" in the novel are analyzed.

Key words: realism, C. Dickens, Victorian era, concept «gentleman», concept «fair play», concept «home».

Актуальність та доцільність дослідження. Якщо в середині ХХ століття Ч. Діккенс був всесвітньо відомим письменником, то вже на початку ХХІ століття – віку глобальних комунікацій і соціальних мереж – спадщина письменника сприймається дещо інакше. Особливо це стосується пізнього періоду творчості Ч. Діккенса, який суттєво відрізняється від попередніх, більш досліджених в літературознавстві. В центрі уваги сьогодишньої науки опинилась проблема національної ідентичності в пізній творчості письменника, що зумовлює актуальність обраної теми.

Метою статті є виявлення порушених Ч. Діккенсом проблем в романі «Великі сподівання».

Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких завдань:

- 1) розглянути проблематику роману, пов'язану з дійсністю вікторіанської Англії;
- 2) з'ясувати концепт «gentleman» як моральний еталон англійця;
- 3) висвітлити художні репрезентації концепту «home» у творі;

4) визначити функції концептів у «fair play» в художньому світі «пізнього» Ч.Діккенса.

Аналіз останніх публікацій. Творчість «пізнього» Ч. Діккенса неодноразово ставала предметом дослідження у працях Н. П. Міхальської, О. С. Анненкової, Т. І. Сільман, А. А. Баканова, К. Ю. Генієвої, М.П.Тугушевої, С. В. Кончакової та інших літературознавців.

Виклад основного матеріалу дослідження. Звертаючись до теми дитинства, Ч. Діккенс порушує одну з найважливіших проблем – проблему виховання. Філіп Піріп, головний герой роману, був сиротою, його вихованням займалася його сестра, місіс Гарджері, яка «виховала його своїми руками». Письменник майстерно передає зрушення в психології маленького героя, який вчиться сприймати світ і розрізняти його світлі та темні сторони. Хлопчик говорить: «Сестрині виховання зробило мене дуже вразливим» [5, с. 71].

Проблема виховання набуває іншого забарвлення в образі Естелли. Міс Гевішем виховує дівчинку так, щоб та змогла помститися усім чоловікам, прищеплюючи дівчині цинічну зневагу до людських почуттів. Тому не дивно, що сама Естелла визнає себе цинічною. Вона навіть дорікає своїй названій матері у її вихованні: «Та чи ж хто-небудь на світі краще, ніж я, знає, яку певну мету ви перед собою поставили? Чи ж було коли так, щоб я знехтувала вашу науку?» [5, с. 303].

Піп дуже прив'язаний до чоловіка своєї сестри - Джо Гарджері, і він планує опанувати ремесло коваля. Але після знайомства з міс Гевішем, що веде затворницький спосіб життя у великому маєтку, та її вихованкою Естеллою він поглянув на себе по-новому. Йому стає соромно, що він – «звичайнісінький сільський хлопчик», а його кращий друг Джо - лише простий коваль: «Я вірив, що кузня - осяйний шлях до самостійного дорослого життя. І ось не минуло й року, як усе це змінилося. Головне, що зміна сталася, і саме в мені» [5, с. 111].

Характер простого хлопчика починає змінюватись, коли він отримує звістку, яка справить вплив на усе подальше його життя. Письменник порушує проблему впливу грошей на особистість людини. Ця проблема розкривається

крізь призму головного персонажа Філіпа Піріпа. Ставши частиною вищого суспільства, поділяючи закони свого нового оточення, юнак раптом почувається людиною вищого ґатунку. Гроші посіяли в його душі таку рису, як снобізм. Але, ставши джентльменом, юнак не стає щасливішим. Неробство і багатство отруюють його існування. Марнославство, малодушність і егоїзм Піпа особливо яскраво проявляються в момент, коли він знову зустрічається з каторжником-втікачем і дізнається ім'я свого справжнього благодійника. Незважаючи на те, що багатство Піпа є знаком безкорисливості по відношенню до нього, Піп, повний відрази, егоїстично хоче позбутись каторжника. Тільки подальші суворі випробування змушують юнака змінити своє ставлення до Мегвіча.

У романі «Великі сподівання» концепт «gentleman» представлено у всьому різноманітті. Однак лейтмотивом для художнього світу Ч. Діккенса залишається рефлексія про моральні критерії джентльмена. Дослідниця С.Кончакова зазначає: «Через марковані риси своїх персонажів Діккенс демонструє дихотомію джентльменства: зворотнім боком гарної освіти і аристократичного походження стають зарозумілість і цинізм, зворотнім боком стриманості - лицемірство і святенництво, зворотнім боком матеріального благополуччя – станова пихатість тощо» [2, с. 10]. При цьому в авторській системі цінностей «істинний джентльмен» - це людина шляхетна в моральних орієнтирах і вчинках, а не за походженням, багатством. Під гідністю джентльмена найчастіше у Ч. Діккенса розуміється спроможність тримати слово, незалежно від того, з ким укладено «джентльменську угоду»; здатність прийти на допомогу другові навіть у важких для себе самого обставинах, а у вчинках керуватися не думками і забобонами світського суспільства, а щирими порухами душі (Філіп Пірріп, Герберт Покет).

Дослідник А. Баканов у передмові до роману пише: «У романах 60-х рр. Ч. Діккенс показав злочинний світ як зворотній бік зовні респектабельного світу англійських буржуа. Він створив неперевершені по виразності образи джентльменів-злочинців» [1, с. 4]. Важливим в романі є образ Мегвіча, в якому

Ч.Діккенс зображує вплив цього несправедливого соціального устрою на людину. В історії Мегвіча Ч. Діккенс, нарешті, показав, що може статися з людиною в капіталістичному суспільстві без грошей. Незважаючи на те, що в шахрайство Мегвіч був втягнений Компенсоном, суд діяв на користь останнього, лише тому, що він був «джентльменом». Дослідниця К. Генієва зазначає: «Значна кількість злочинців в романі - не тільки ознака кримінальної літератури. Це засіб, за допомогою якого Ч. Діккенс розкриває злочинну сутність буржуазної дійсності. Таким чином, Ч. Діккенс розвінчує не тільки «великі сподівання» Піпа й Естелли, але і всієї Англії... На прикладі долі Піпа, Естелли, міс Гевішем Ч. Діккенс не просто викриває їхні особисті вади - марнославство, зарозумілість, паразитизм, снобізм, а й недоліки тогочасного суспільства Англії» [4, с. 43].

Однією з порушених проблем у романі є проблема нездійснених сподівань. Одна з них - це розбита надія Піпа на кохання Естелли. Втім, надії та ілюзії втрачає не тільки головний персонаж, але і міс Гевішем, і бездушна красуня Естелла, яку вона виховала. Надії міс Гевішем руйнуються, коли вона побачила результати свого виховання, а великі сподівання Піпа розбиваються тоді, коли він нарешті дізнається, що усім своїм багатством зобов'язаний не міс Гевішем, а каторжнику-втікачу Абелью Мегвічу.

Н. Міхальська зазначає: «Крах надій Піпа обґрунтовується глибоко. Справа не лише в тому, що таємним заступником Піпа стає втікач-каторжник Мегвіч. Причини лиха і розчарувань героя пов'язані з усім порядком життя «квітучої доброї Англії» [3, с. 70]. Висміюється офіційний оптимізм. Намагаючись стати «справжнім джентльменом» і проникнути в світ джентльменів, Піп переконується у зв'язку цього світу зі світом злочинців. Товариство джентльменів, серед яких опиняється Піп, усі ці Компенсони, Драмли, Покети - злочинне й антигуманне за своєю суттю товариство.

У художньому світі роману також майстерно репрезентовано концепт «home», який полягає у відокремленості дома від решти всього світу і замкненості в своєму невеликому затишно облаштованому просторі. Будинок

міс Гевішем з непохитним годинником «був старий, цегляний і похмурий, з усіх боків у іржавих залізних ґратах. Частину вікон замурували, а з тих, які ще дивились на світ, на нижньому поверсі всі були загатовані» [5, с. 156]. Цікаву назву має цей таємничий дім - «Сатіс-Гауз», перше слово якої означає «досить».

Через зовнішній вигляд, оздоблення, атмосферу, зображуваних Ч.Діккенсом домівок, ми краще розуміємо внутрішній світ людей, що живуть в ньому. Будинок для персонажів Ч. Діккенса – це також місце, в якому вони знімають з себе соціальні «маски». Так, клерк Веммік, розважливий і навіть жорстокий на службі, в своєму будинку, що претендує на роль «лицарського замку в мініатюрі», стає гостинним господарем, турботливим сином і добрим другом.

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Як бачимо, автор на тлі панорамного зображення життя вікторіанської Англії, окреслив широке коло проблем суспільного та морального характеру. Проблеми виховання, морального вибору, впливу грошей на особистість людини, несправедливості тогочасного суспільства, нездійснених надій знайшли відображення в романі «Великі сподівання». Художня репрезентація концепту «gentleman» ілюструє уявлення Ч. Діккенса про пріоритет морального шляхетства в порівнянні з «шляхетством» соціального походження. Цей концепт не тільки розкриває реалії суспільства вікторіанської епохи, а й відіграє важливу роль у розвитку сюжетно-фабульної лінії роману, репрезентує духовно-моральну позицію автора.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1.Баканов А. Чарльз Діккенс та його роман «Великі сподівання» [передмова] / Андрій Баканов // Діккенс Ч. Великі сподівання: Роман . – К.: Веселка, 1986. – С. 6-12.
- 2.Кончакова С. В. Проблема національної ідентичності в позднем творчестве Ч. Диккенса («Большие надежды», «Наш общий друг», «Тайна Эдвина Друда»): Автореф. дисс... канд. филол. наук : 10.01.03 – «Литература народов стран зарубежья» / Светлана Валентиновна Кончакова. – Воронеж, 2011. – 23 с.

3. Михальская Н. П. Чарльз Диккенс / Нина Павловна Михальская. – М.: Просвещение, 1987. – 128 с.
4. Тайна Чарльза Диккенса: Библиографические разыскания / Сост.: Екатерина Юрьевна Гениева, Бронислава Михайловна Парчевская. – М.: Книжная палата, 1990. – 536 с.
5. Діккенс Ч. Великі сподівання: Роман / Чарльз Діккенс. – К.: Веселка, 1986. – 477с.